

УДК 330.341.1.

О. І. Вікарчук, к.е.н., доц.
зав. кафедри економіки, менеджменту і маркетингу
Житомирський державний університет ім. І.Франка

І. О. Клімова, к.е.н. ст. викладач
кафедри економіки, менеджменту і маркетингу
Житомирський державний університет ім. І.Франка

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто системний аналіз підходів щодо сутності інноваційного потенціалу, визначено його місце у загальному потенціалі підприємства. Запропоновано підходи до побудови ефективного управління підприємством з огляду характерних особливостей застосування виробничих, маркетингових, організаційних інновацій. Виявлено взаємодію і взаємо обумовленість структурних елементів, що сприяє розвитку інноваційного потенціалу та можливостей підприємства у інноваційній діяльності для задоволення зростаючих потреб ринку.

Ключові слова: *інноваційний потенціал, стратегія розвитку підприємства, конкурентоспроможність, ресурси, організаційний механізм.*

SUBSTANCE OF THE ENTERPRISE'S INNOVATIVE POTENTIAL

There are considered systems analysis approaches to the essence of innovation potential, its place in the overall potential of the company. The approaches to building an effective management review of the characteristics of the application of production, marketing, organizational innovation. The author reveals the interaction and interdependence of structural elements, which promotes the development of innovative potential and opportunities of the enterprise in the innovation activity to meet the growing market needs.

Keywords: *innovation potential, enterprise development strategy, competitiveness, resources, organizational mechanism.*

Постановка проблеми. Складність та неоднозначність визначення інноваційного потенціалу обумовлюється його багатофункціональністю, а також тим, що у наукових працях цей термін часто використовується при характеристиці більш глобальних проблем, або навпаки, більш вузьких питань, при вивченні окремих складових інноваційного потенціалу. Він розглядається як сучасний інструмент управління, основа зростання

показників ефективності господарювання, основа зростання конкурентоспроможності підприємства і основа розробки стратегії розвитку підприємств.

Економічне зростання і забезпечення конкурентоспроможності підприємств і зумовлене ефективним використанням інноваційного потенціалу. Тому з метою ефективного функціонування підприємств і забезпечення їх конкурентоспроможності необхідно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудова, інформаційні, фінансові та інші елементи потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробками різних проблем інноваційної діяльності на різних рівнях управління інноваціями займалися такі вітчизняні фахівці: М. Чумаченко, А. Чухно, Г. Добров, В. Геєць, О.Федонін, І.Рєпіна, В. Верба, І.Новикова, А.Гриньов, та ін., серед іноземних дослідників слід виділити: С. Валдайцев, Є. Голубков, А. Ніколаєв, А. Градов, С. Ільєнкова, П. Завлін, П. Зав'ялов, А. Казанцев, В. Ковальов. Але у сучасних умовах відчувається брак системних підходів в дослідженнях інноваційного потенціалу підприємств.

Мета статті. Основна мета статті – здійснити системний аналіз підходів дослідників щодо сутності інноваційного потенціалу, визначити його місце у загальному потенціалі підприємства, запропонувати підхід до його побудови з огляду теорії систем.

Виклад основного матеріалу. Термін «потенціал» означає здатність і готовність будь-якої організації здійснювати реалізацію інноваційного процесу [10]. У вітчизняній літературі термін «потенціал» у широкому розумінні трактується як можливості, запаси, засоби, наявні сили, які можуть бути використані, або як рівень потужності у будь-якому відношенні, сукупність засобів, необхідних для чого-небудь [2]. У широкому розумінні поняття «потенціал» – це засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути використані, приведені в дію для досягнення

певної мети, виконання плану, розв'язання завдань, можливості якої-небудь соціальної системи у певній сфері [2].

Сучасна економіка запозичила термін «потенціал» із фізики, де він означає кількість енергії, яку накопичила система і яку вона спроможна реалізувати в роботі. Потенціал – це прихована можливість використання виробничої сили ресурсу, він міститься в самому наявному ресурсі. Тлумачний словник української мови також під терміном «потенціал» розуміє «приховані здатності», сили для будь-якої діяльності, що можуть виявитися за певних умов» [11, с. 22].

Поняття «інноваційний потенціал» стало концептуальним відображенням феномена інноваційної діяльності, яке розгорталося й уточнювалося шляхом методологічних, теоретичних та емпіричних досліджень і отримало розвиток на початку 80-х років ХХ ст. Інноваційний потенціал – це сукупність елементів, необхідних для вирішення певних виробничих проблем, і готовності суб'єкта господарювання до їх вирішення. Погляди щодо трактування цієї категорії не мають значних відмінностей. У більшості джерел інноваційний потенціал характеризується як множина переваг, перспектив і змін, які можуть бути реалізовані за цілковитого задоволення потреб у даній інновації.

Досить недавно поняття «інноваційний потенціал» ввійшло до числа термінів економічної науки як економічна категорія. У сучасній економічній літературі відсутнє однозначне визначення інноваційного потенціалу. Науковці у багатьох дослідженнях визначають окремі сторони інноваційного потенціалу, які слабо співвідносяться між собою [1, 2, 3, 4].

Отже, є різні підходи до тлумачення поняття «інноваційний потенціал». Одні автори наголошують на наявності ресурсів, інші на можливості їх використання. Більшість дослідників і науковців керуються так званим ресурсним підходом, тобто уявляють інноваційний потенціал

як сукупність наукових, технічних, технологічних, кадрових, просторових, організаційних, фінансових, інформаційних ресурсів.

Базовою складовою здійснення інноваційної діяльності є інноваційний потенціал, який являє собою сукупність елементів, які необхідні для вирішення конкретних виробничих завдань та відображають готовність підприємства для їх рішення [3]. За цих умов в рамках потенціалу підприємства особливу актуальність набувають питання щодо створення, розвитку і використання інноваційного потенціалу, що дозволить більш ефективними шляхами досягти намічених результатів у прийнятні терміни.

При цьому виникає проблема щодо визначення місця інноваційного потенціалу у складі загального потенціалу підприємства, що підкреслювалося багатьма дослідниками. Зокрема, А. Ніколаєвим зазначено, що недооцінка такого підходу призводить до того, що за характеристики інноваційного потенціалу часто видаються показники, що відносяться до науково-технічного, виробничо-технологічного, кадрового або іншого компоненту загального потенціалу підприємства [8, с. 62]. В таких випадках безпосередньо інноваційний потенціал не виокремлюється, не вимірюється і, як наслідок, цілеспрямовано не розвивається. За таких умов не досягається результат – прирощення нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Аналіз літературних джерел дозволив виділити декілька підходів до визначення сутності інноваційного потенціалу: ресурсний; науково-технічний; ринковий; ресурсно-ринковий; з точки зору спроможності і можливості підприємства до інноваційної діяльності; через структуру його складових.

Спостерігається діалектичний зв'язок між визначенням сутності інновації та інноваційного потенціалу. Протягом тривалого терміну інновації розглядалися чисто із науково-технічних аспектів щодо

створення і виробництва нової продукції. Тому основними ресурсами при створенні інноваційних продуктів розглядалися переважно інтелектуальні, науково-технічні та інформаційні. В той же час ігнорувався ринковий попит на інновації та кваліфікаційний рівень менеджменту підприємства у впровадженні інновацій. В подальшому розширювалося уявлення про інновації, а значить і інноваційний потенціал розглядався з урахуванням не тільки ресурсного забезпечення, але й спроможностей і можливостей підприємства у випуску новітніх продуктів у відповідності із потребами ринку[12, с. 62].

Ресурсний підхід до визначення поняття «інноваційний потенціал», який був найпоширенішим довгі роки, також зазнав значних трансформацій. Інноваційний потенціал підприємства було прийнято трактувати як сукупність матеріальних, фінансових, трудових, інфраструктурних, інтелектуальних інформаційно-комунікаційних ресурсів [5, с. 59]. Не поділяємо думку деяких авторів, які вважають, що в поняття «інноваційний потенціал» включаються виключно приховані ресурси: «інноваційний потенціал містить невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів» [6, с. 33]. Вважаємо, що наявні ресурси і можливості при кваліфікованому і креативному менеджменті також можуть стати факторами інновацій.

У визначенні інноваційного потенціалу В. А. Ізъмської присутня ресурсна складова, але обмежена лише матеріальними і нематеріальними ресурсами, при цьому відсутні фінансові і трудові ресурси, а також ринкова складова. Інноваційний потенціал розглядався як здатність створювати нову вартість шляхом цільової інтеграції матеріальних і нематеріальних активів для забезпечення його інноваційного розвитку[5, с. 64].

Подібною була і позиція А.В. Гриньова, який вважав, що інноваційний потенціал – це «сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності. Він містить усі ресурси, що в змозі забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства з використанням інновацій» [4, с.15].

Для того, щоб впровадити інновацію (виробничу, маркетингову, організаційну), підприємство має володіти відповідними можливостями на кожному етапі інноваційного циклу – від НДДКР до впровадження інноваційного товару на ринку. Ці можливості становлять основну частину інноваційного потенціалу підприємства. Дослідження показали, що весь інноваційний потенціал підприємства складається з трьох основних складових:

можливості, які має підприємство для здійснення інноваційної діяльності – технічний стан обладнання, започаткування науково-технічних розробок, організація виробництва, випуск дослідної партії, участь у виставках, реалізація продукції, пошук можливостей постановки продукції на виробництво, відповідність структури організації потребам її інноваційної діяльності, враховуючи інформаційне забезпечення, сертифікація продукції, вивчення ринку (маркетинг), пошук інвесторів, інформаційне забезпечення інноваційних розробок, експертиза проектів, вирішення питань щодо захисту інтелектуальної власності в Україні, патентний пошук і патентування за кордоном;

- зовнішні фактори інноваційного потенціалу – попит на продукцію внутрішнім ринком, податки, відносини з великими фірмами і замовниками, поставки матеріалів і комплектуючих, фінансування, кредит, стандартизація і сертифікація, наявність державного замовлення, авторське супроводження проектів, потреба закордонного ринку, захист

інтелектуальної власності, ринок патентів і послуг, діяльність інноваційної інфраструктури за межами підприємства, страхування ризиків;

- внутрішні фактори інноваційної діяльності – кваліфікація робітників, підготовленість у галузях маркетингу і комерційної діяльності, психологічний клімат на підприємстві, організація навчання спеціалістів, мотивація персоналу, підготовленість в галузі спеціальних науково-технічних знань, зовнішньоекономічних зв'язків, патенто-правових питань.

Ці основні складові підприємства відіграють провідну роль у формуванні інноваційного потенціалу підприємств за умовами їх реструктуризації та переходу до інтенсивного розвитку.

Серед усіх ресурсів підприємства (матеріальних, інноваційних, фінансових), як свідчить накопичений досвід у різних за рівнем розвитку країнах світу, найважливішим є саме ресурс управління. Ресурс управління визнає здатність управлінської ланки оперативно приймати рішення, визначати правильні інноваційні цілі, ціннісні орієнтири та координувати виконання функцій і завдань, об'єднати колектив людей до спільної творчої праці [7, с. 49].

Елементи організаційного механізму управління впливають на інноваційний потенціал підприємства. Високий інноваційний потенціал підприємства досягається завдяки таким елементам організаційного механізму управління:

- організаційній структурі – лінійно-функціональній з елементами програмно-цільових організаційних утворень, матричній структурі, творчій команді;

- технології – гнучких автоматизованих виробничих модулів, зв'язаних безрейковою гнучкою транспортною системою;

- організації праці – бригадній, із високим рівнем поєднання операцій і професій, вільному вибору часу;

- оплаті праці – почасово-преміальній, бригадній із використанням

особистого внеску;

- переміщенню персоналу – можливість горизонтальних і вертикальних переміщень згідно із вирішуваними завданнями, створення тимчасових бригад;

- стилю управління – делегування повноважень, залучення персоналу до розроблення рішень, подання ідей;

- системі інформування персоналу – докладне інформування про діяльність підприємства в цілому, проблеми та завдання у сфері інновацій;

- дослідно-конструкторним приміщенням, лабораторіям, відділам – універсального типу, наявність резервних площ, можливість змінення компонування лабораторій, відділів;

- психологічного клімату – спрямування на пошук рішень оперативних і довгострокових як у рамках робочого місця, так і поза його межами, стимулювання інноваційного клімату, інноваційної активності [9, с. 256].

Інноваційний потенціал формується значно ефективніше під час проведення заходів в таких зонах організаційної системи, де реалізовуватимуться найзначніші нововведення, заплановані проектом реструктуризації. Зміни в організаціях, які відбуваються у процесі реструктуризації, в одних випадках здійснюються цілеспрямовано на засадах розроблених концепцій удосконалення, а в інших мають неформальний і адаптивний характер, коли організація оперативно пристосовується до зовнішнього середовища шляхом модифікації своєї поведінки [6, с. 32].

Таким чином, система показників інноваційного потенціалу – це інтегральна сукупність наявних і прихованих ресурсів, запасів, можливостей, що можуть виявлятися за умов взаємодії і взаємообумовленості збалансованих підсистем і елементів системи для задоволення вимог ринку в інноваційних продуктах. При цьому під

можливістю розуміються внутрішні сили, здійсненність і здатність, яка передбачає спроможність діяти і відображає інноваційну активність менеджменту підприємства.

Висновки. Формування інноваційного потенціалу з огляду теорії систем цілеспрямованої активності викликаний наступними чинниками. По-перше, відсутністю такого підходу в науковій економічній літературі. По-друге, на наш погляд, тільки представлення інноваційного потенціалу у вигляді системи дозволяє поглиблено виявити його сутність, структуру, а також взаємодію і взаємо обумовленість структурних елементів, що сприяє розвитку інноваційного потенціалу та можливостей підприємства у інноваційній діяльності для задоволення зростаючих потреб ринку.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О. В., Коренков О. В. Управління потенціалом розвитку підприємства: монографія/ О. В. Ареф'єва, О. В. Коренков. – К.: ГРОТ, 2014. – 420 с.
2. Богма О. С. Сутність інноваційного потенціалу підприємства/ О. С. Богма. [Електронний ресурс] - Режим доступу:- http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/economy_2011_1/2011_1/012-15.pdf
3. Верхоглядова Н. І., Каширнікова І. О. Методичний підхід до визначення інноваційного потенціалу підприємства / Н. І. Верхоглядова, І. О. Каширнікова. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2458>.
4. Гриньов А. В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / А. В. Гриньов // Проблеми науки. – 2013. – № 12. – С. 12–17.
5. Ізюмська В. А. Реалізація державної інноваційної політики в Україні // Економіка і держава. – 2016 . – № 12. –С. 58-64.
6. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми концепції, методи: навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – Суми: Університетська

книга, 2013.-278 с.

7. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посіб.] / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2015. –352 с.

8. Ніколаєв А. Б. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України . К. Знання: КОО, 2016. – 450с.

9. Сиротинська Н. М. Сутність інноваційного потенціалу промислових підприємств / Н. М. Сиротинська // Економічний простір. – 2016. – 55. – с. 255-260.

10. Фарат О. В., Русин-Гриник Р. Р. Формування структури інноваційного потенціалу підприємства та особливості управління його розвитком/ О. В. Фарат, Р. Р. Русин-Гриник.- [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18782/1/57-273-278.pdf>

11. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове і логістичне забезпечення: монографія/ Н. Чухрай. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2012. – 250с.

12. Шипуліна Ю. С. Механізм регулювання економіки.-20014.- №3. - С. 58-63.

REFERENCES:

1. Arefyeva O. V., Korenkov O. V. (2014). Upravlinnya potentsialom rozvytku pidpryyemstva [Management of enterprise development potential]: monohrafiya/ O. V. Arefyeva, O.V. Korenkov. – K.: HROT. [In Ukrainian]

2. Bohma O. S. (2011). Sutnist innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva [The essence of the enterprise' innovation potential] / O. S. Bohma. – Retrieved from:- http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/eco_2011_1/2011_1/012-15.pdf [In Ukrainian]

3. Verkhohlyadova N. I., Kashyrnikova I. O. Metodychnyy pidkhid do vyznachennya innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva [Methodical approach to the definition of enterprise' innovative potential] / N. I. Verkhohlyadova, I. O. Kashyrnikova. – Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2458> [In Ukrainian]
4. Hrynov A. V. (2013). Otsinka innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva [Estimation of the enterprise' innovation potential] / A. V. Hrynov // Problemy nauky. № 12, PP. 12—17 [In Ukrainian]
5. Izyums'ka V. A. (2016). Realizaciya derzhavnoyi innovacijnoyi polityky v Ukrayini [Implementation of state innovation policy in Ukraine] // Ekonomika i derzhava, № 12. pp. 58-64. [In Ukrainian]
6. Illyashenko S. M. (2013). Upravlinnya innovatsiynym rozvytkom: problemy kontseptsii, metody [Management of innovative development: problems of the concept, methods]: navch. posib. / S. M. Illyashenko. – Sumy: Universytetska knyha.-278 p. [In Ukrainian]
7. Krasnokutska N. S. (2015). Potentsial pidpryyemstva: formuvannya ta otsinka [Enterprise Potential: Formation and Evaluation]: [navch. posib.] / N. S. Krasnokutska. – K.: Tsentr navchalnoyi literatury. – 352 p. [In Ukrainian]
8. Nikolayev A. B. (2016). Menedzhment innovacijno-investy'cijnogo rozvytku pidpry'ymstv Ukrayiny [Management of innovation and investment development of enterprises in Ukraine]. K. Znannya: KO,. – 450 p. [In Ukrainian]
9. Syrotynska N. M. (2016). Sutnist innovatsiynoho potentsialu promyslovykh pidpryyemstv [The essence of innovation potential of industrial enterprises]/ N. M. Syrotynska // Ekonomichnyy prostir. 55. – pp. 255-260. [In Ukrainian]
10. Farat O. V., Rusyn-Hrynyk R. R. Formuvannya struktury innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva ta osoblyvosti upravlinnya yoho rozvytkom [Formation of the innovative potential structure of the enterprise and

the particularities of its development management]/ O. V. Farat, R. R. Rusyn-Hrynyk. - Retrieved from:: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18782/1/57-273-278.pdf> [In Ukrainian]

11. Chukhrai N. (2012). Formuvannya innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva: marketynhove i lohistychnе zabezpechennya [Formation of innovative potential of the enterprise: marketing and logistic support]: monohrafiya/ N. Chukhrai. – Lviv: Vyd-vo NU «Lvivska politehnika». [In Ukrainian]

12. Shypulina YU. S. (2014). Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky [Mechanism of the economy regulation]. - №3.- pp. 58-63 [In Ukrainian]